

УДК 65.012.8:631.11

АДАПТАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Мельнік М.А

ADAPTATION OF ENTERPRISE AS BACKER-UP OF HIM ECONOMIC SECURITY

Melnik M.A.

У статті розкриті основні засади формування системи адаптації підприємства у контексті забезпечення його економічної безпеки. Описано основні характеристики для оцінки стану адаптивної системи управління, наведені елементи процесу адаптації підприємства. Визначені етапи адаптації підприємства як інструмента і способу забезпечення економічної безпеки. Розглянуті сутність та процес адаптації підприємства до впливу зовнішнього середовища.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, система управління, зовнішнє середовище, адаптація, загрози, етапи, механізм, стійкість.

Постановка проблеми. Економічна стабільність підприємств, їхня здатність до виживання і ефективність діяльності нерозривно пов'язані з безперервним вдосконаленням та розвитком. Під вдосконаленням і розвитком розуміється постійна адаптація до мінливих умов зовнішнього середовища. Зовнішнє середовище впливає на структуру і внутрішню діяльність підприємства. Тому адаптація в загальному випадку передбачає зростання активності в напрямку вдосконалення свого внутрішнього середовища, що, в свою чергу, забезпечує досягнення балансу між підприємством та його зовнішнім середовищем. Несвоєчасна і неадекватна реакція системи управління на впливи зовнішнього середовища призводить до зниження надійності та порогу економічної безпеки підприємства.

Середовище, в якому функціонують підприємства України, характеризується великим ступенем невизначеності, внаслідок чого у своїй діяльності підприємства постійно стикаються з неочікуваним впливом зовнішнього середовища. На сучасному етапі економічного розвитку багато підприємств опинилося на межі виживання. Крім того, геополітичні зміни зробили зовнішнє середовище підприємства набагато складнішим, динамічним і невизна-

ченим. Зазначені обставини зміщують акценти при формуванні стратегії підприємства з оптимізації його економіко-фінансових показників на забезпечення адаптивності, гнучкості та оперативності. Завдання забезпечення адаптивності стратегії підприємства актуалізує необхідність пошуку нових методів управління економічною безпекою підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Ґрунтовним дослідженням в сфері адаптивного управління з урахуванням реальних умов присвячені наукові праці Р. Акоффа, І. Блауберга, З. Мільнера, Н. Райбмана, Дж.Саридиса, В.Фоміна, А. Фішберга, Р. Хакена, Я.Ципкіна, Ст. Чадеєва, Ф. Чаки, Э. Юдіна, Р. Шмалена, Ф. Янсен.

Питання адаптації як засобу забезпечення економічної безпеки підприємства глибоко розглянуто науковцями Н.В. Білошкурською, Л.І. Донець, Г.В. Козаченко, О.М. Ляшенко, В.П. Пономарьовим, Т.М. Соколенко. Вагомими є дослідження українських вчених Александрова І.А., Аптекаря С.С., Будник М.М., Гузя М.Г., Ландиної Т.В., Лысенка Ю.Г. та інших. Не дивлячись на значний об'єм робіт, в яких розглядаються різні аспекти адаптивного управління підприємствами, цілий ряд теоретичних і практичних питань, пов'язаних з даною проблемою, залишаються дискусійними і вимагають додаткового вивчення.

Метою статті є дослідження особливостей та принципів формування адаптивної стратегії підприємства в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства.

Основний зміст дослідження. Негативні наслідки світової економічної кризи зумовили настання періоду, який ряд економістів називає епохою глобальної невизначеності і нестабільності або періодом «інформаційного голоду» [5]. Враховуючи високий рівень невизначеності умов функціонування підприємств актуальним є питання адаптаційного

забезпечення процесу гарантування його економічної безпеки. Наразі існує гостра потреба в аналізі існуючих стратегій розвитку та в розробці шляхів їх удосконалення з метою забезпечення необхідного рівня економічної безпеки підприємства.

Під економічною безпекою розуміють комплексну систему заходів суб'єкта господарювання, що направлена на забезпечення його конкурентоспроможності в умовах дестабілізації діяльності під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів.

Економічна безпека є одним з найбільш пріоритетних функціональних напрямів безпеки. Глобалізація, інформатизація і загострення конкурентної боротьби актуалізують проблему забезпечення економічної безпеки. Розробка нових і адаптація існуючих механізмів і інструментів підвищення ефективності безпеки стає необхідною умовою виживання будь-якого підприємства.

Поняття адаптації є універсальним, воно включає в себе і пристосування до змін шляхом внесення поправок в діяльності чи внутрішній організації підприємства, які стосуються стратегічних цілей, і підходу до управління. Дане поняття вживається в різних значеннях і є предметом самостійного дослідження. У контексті забезпечення економічної безпеки як активної діяльності воно передбачає процес цілеспрямованої зміни параметрів, структури і властивостей будь-якого об'єкта у відповідь на зміни, що відбуваються як у зовнішньому середовищі діяльності об'єкта, так і всередині нього [2].

На будь-якій стадії життєвого циклу підприємства трапляються відхилення від стану економічної безпеки. Тому досить важливо при дослідженні можливостей підприємства досягати та підтримувати стан економічної безпеки, мати інформацію про глибину і напрям таких відхилень, які призводять підприємство до якісно іншого стану – стану кризи.

Соколенко Т.М. економічну безпеку розглядає як стан, при якому стратегічний потенціал фірми знаходиться поблизу границь адаптивності, а погроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони [3]. В якості факторів, що впливають на економічну безпеку підприємства, автором виділяється ступінь можливого ризику прийняття управлінських рішень і стверджується необхідність попадати в зону допустимого ризику (коли величина можливих втрат не перевищує величину можливого прибутку).

Зміни, що відбуваються, потребують пристосування підприємств до виживання в нових умовах. При цьому існуючий дефіцит фінансових ресурсів примушує підприємства мобілізувати свої внутрішні ресурси, удосконалювати організаційну структуру та систему управління. Таким чином, виникає необхідність створення ефективної та гнучкої системи управління, що дозволяє найбільш повно реалізувати можливості сучасного підприємства.

Структурно процес адаптації підприємства складається з двох елементів: адаптивної реакції пі-

дприємства і безпосередньо адаптації. Перша складова означає зміну стратегічних орієнтирів внаслідок змін умов економічного середовища. Друга складова передбачає проведення структурних змін внутрішніх підрозділів підприємства чи зміну їх параметрів, наприклад, освоєння технології або зміна ринків. Адаптивна реакція виникає якщо підприємство слідує за змінами, що супроводжують його діяльність і вчасно реагує на фактори їх впливу [4].

Адаптація підприємства як інструмент і спосіб забезпечення економічної безпеки представляє собою багатоступеневий процес, який включає такі етапи:

- Моніторинг зовнішнього середовища;
- Аналіз та оцінка інформації про стан навколишнього середовища;
- Адаптивна реакція підприємства;
- Визначення форми реалізації адаптивної реакції;
- Визначення змісту процесу адаптації;
- Формування бюджету адаптації;
- Оцінка та аналіз ефективності адаптації [2].

З метою підвищення економічної безпеки підприємства доцільно проводити моніторинг стану і динаміки розвитку підприємства з метою протидії загрозам та прийняття заходів захисту. Основними цілями моніторингу є:

- оцінка стану та динаміки розвитку виробництва підприємства;
- визначення деструктивних тенденцій і процесів розвитку підприємства;
- визначення причин та джерел ризиків, що погрожують сукупному потенціалу підприємства;
- прогнозування наслідків дії загрожуючих факторів як на потенціал виробництва, так і на інші сфери діяльності.

Моніторинг потрібно здійснювати комплексно, безперервно та поетапно, з урахуванням специфіки складу кожного етапу:

Етап 1. Ідентифікація підприємства, що включає визначення його організаційно - правової форми, розмірів, специфіки діяльності.

Етап 2. Формування системи техніко-економічних показників оцінки економічної безпеки підприємства з урахуванням специфіки його функціонування.

Етап 3. Визначення факторів, що характеризують перспективні напрями розвитку підприємства.

Етап 4. Моделювання та створення сценаріїв та стратегій розвитку підприємства.

Етап 5. Комплексний аудит діяльності підприємства.

Етап 6. Діагностика та аналіз рівня економічної безпеки підприємства.

Етап 7. Розробка заходів з попередження та нейтралізації загроз економічної безпеки підприємства.

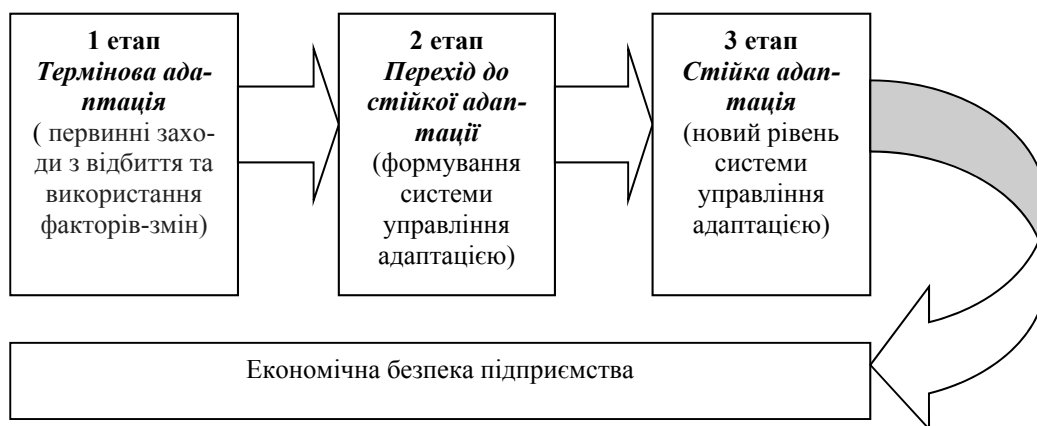

Рис. Адаптивний процес підприємства

Результати моніторингу є основою для формування політики економічної безпеки підприємства, яка направлена на досягнення такого стану об'єкта, при якому досягається загальна ефективність його діяльності, своєчасне виявлення та запобігання загроз, а також узгодженість інтересів підприємства з інтересами зовнішнього середовища.

З метою забезпечення економічної безпеки процес адаптації підприємства до впливу зовнішнього середовища проходить три основні етапи (рис.).

Адаптація підприємства до зовнішніх умов вимагає своєчасності, гнучкості та економності, тобто має бути адекватною тому стану економіки, що має місце в конкретний проміжок часу.

Внаслідок цього виникає необхідність у належному забезпеченні об'єктивною та достовірною інформацією, відомостями з різних джерел, тому що швидкість отримання даних прямо впливає на швидкість адаптивної реакції підприємства.

Відповідно до концепції формування та розвитку адаптивного управління мета адаптації повинна узгоджуватися з метою підприємства та основними завданнями для її досягнення, причому у кожному підприємстві повинна бути своя система адаптивного управління, сформована, виходячи з актуальних виключно для нього проблем і завдань.

Висновки. Однією з найважливіших умов підтримання підприємства в стані економічної безпеки є наявність організаційної структури управління, здатної пристосовуватись до нестабільного зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство, а також мати механізм використання сприятливих тенденцій, які виникають. Метою адаптивного процесу управління підприємством є, з одного боку, приведення внутрішнього середовища у відповідність із зовнішніми факторами, а з іншого боку – створення здатності підприємства протистояти і впливати на зовнішні фактори при можливих наступних змінах середовища.

Враховуючи, що стан рівноваги є недовговічним, потрібно прогнозувати потенційні зміни та визначати майбутні вимоги до підприємства та його

елементів. Це дозволить підприємству бути більш стійким та забезпечувати свою економічну безпеку.

Література

1. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
2. Кудлаєнко С.В. Наукові засади формування економічного механізму адаптації до кризових умов / С.В. Кудлаєнко // Вісник ХНУ. – 2011. – №5, Т.2. – С. 32-36.
3. Соколенко Т. М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки [Електронний ресурс] / Т. М. Соколенко // Сучасна наука XXI століття : збірка міжнародна наук.-практ. інтернет-конф. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenko-tm-ekonomichna-bezpekapidriemstva-v-umovah-tranzitivnoyi-ekonomiki/>.
4. Степанова Ю.Л. Результативність адаптації підприємства в забезпеченні його економічної безпеки/ Ю.Л. Степанова// Економіка. Менеджмент. Підприємництво. - 2013.-№ 25(1).-с.159-168.- Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmepi_2013_25\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmepi_2013_25(1)_20).
5. Тринька Л. Я. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємств / Л. Я. Тринька // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. – N177 Ч.4: Економіка. аграрний менеджмент, бізнес. – С. 177-182.
6. Ячменова В.М. Сутність понять «адаптація» та «адаптивність» [Електронний ресурс] / В.М. Ячменова, З. О. Османова // Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». - 2010. - № 684. - С. 346-353.

References

1. Kozachenko A. V. Ekonomicheskaya bezopasnost' predp'y'yaty'ya : sushhnost' y' mexany'zm obespecheny'ya / Kozachenko A. V., Ponomarev V. P., Lyashenko A. N. – K. : Ly'bra, 2003. – 280 s.
2. Kudlayenko S.V. Naukovi zasady' formuvannya ekonomichnogo mexanizmu adaptaciyi do kry'zovy'x umov / S.V. Kudlayenko // Visny'k XNU. – 2011. – #5, T.2. – S. 32-36.
3. Sokolenko T. M. Ekonomichna bezpeka pidp'y'yemstva v umovax tranzy'ty'vnoyi ekonomiky' [Elektronny'j resurs] / T. M. Sokolenko // Suchasna nauka XXI stolittya : s'oma mizhnarodna nauk.-prakt. internet-konf. – Rezhy'm dostupu: [http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenko-tm-](http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenko-tm-ekonomichna-bezpekapidriemstva-v-umovah-tranzitivnoyi-ekonomiki/)

ekonomichna-bezpekapidpriemstva-v-umovah-tranzitivnoyi-ekonomiki/.

4. Stepanova Yu.L. Rezul'taty`vnist` adaptaciyi pidpry`yemstva v zabezpechnni jogo ekonomichnoyi bezpeky`/ Yu.L. Stepanova// Ekonomika. Menedzhment. Pidpry`yemny`czstvo. - 2013.-# 25(1).-s.159-168.- Rezhy`m dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/eczepi_2013_25\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/eczepi_2013_25(1)_20).
5. Try`n`ka L. Ya. Problemy` oblikovo-anality`chnogo zabezpechnnya v sy`stemi ekonomichnoyi bezpeky` pidpry`yemstv / L. Ya. Try`n`ka // Naukovy`j visny`k nacional`nogo univerty`tetu bioresursiv i pry`rodokory`stuvannya Ukrainy`. – N177 Ch.4: Ekonomika. agrarny`j menedzhment, biznes . – S. 177-182.
6. Yachmenova V.M. Sutnist` ponyat` «adaptaciya» ta «adapty`vnist`» [Elektronny`j resurs] / V.M. Yachmenova, Z. O. Osmanova // Visny`k Nacional`nogo univerty`tetu «L`vivs`ka Politehnika». - 2010. - # 684. - S. 346-353.

Мельник М.А. Адаптация предприятия как средство обеспечения его экономической безопасности

В статье раскрыты основные принципы формирования системы адаптации предприятия в контексте обеспечения его экономической безопасности. Описаны основные характеристики для оценки состояния адаптивной системы управления, приведены элементы процесса адаптации предприятия. Определены этапы адаптации предприятия как инструмента и способа обеспечения экономической безопасности. Рассмотрены суц-

ность и процесс адаптации предприятия к влиянию внешней среды.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, система управления, внешняя среда, адаптация, угрозы, этапы, механизм, устойчивость.

Melnik M.A. Adaptation of enterprise as backer-up of him economic security

The article covers the main principles of the company to adapt the system in the context of its economic security. Analyzed the definition and essence of economic security, describes the main characteristics to assess the condition of the adaptive control system, given the elements of enterprise adaptation process. Characteristics of enterprise principles and state monitoring sequence. The stages of adaptation of the enterprise as a tool and a way to ensure economic security. The essence of the enterprise and the process of adaptation to the effects of the external environment.

Keywords: economic security of the enterprise management system, the external environment, adaptation, threats, stages, mechanism, stability.

Мельник Марина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Облік і оподаткування» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, marinalug07@mail.ru.

Рецензент: д.е.н., професор, **Чиж В.І.**

Стаття подана 03.12.2016